

ПСИХОЛОГІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Наталія Бугайова, кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

До агресивної поведінки у віртуальному просторі відносяться кіберпереслідування, кіберцькування та кібервбивство. До них належать: тролінг, RIP-тролінг, грифінг кібергрумінг, кібермобінг, кібербулінг, кіберсталкінг, кіберхарасмент, кібертероризм, асистований кіберсуїцид та кібервбивство. Кібервбивство – це умисне заповідання смерті іншій людині чи групі людей за допомогою використання бездротового доступу до інтерфейсу через експлойти і втручання в роботу значущих систем та пристроїв, що знаходяться під дистанційним комп'ютерним управлінням [1].

Розвиток сучасних цифрових технологій і підключення все більшого числа систем і пристроїв до бездротових інтерфейсів доступу роблять кібервбивства реальністю. Наявність бездротових інтерфейсів доступу через інтернет може представляти загрозу комп'ютерним системам управління транспортом, військовим системам (наприклад, дронам), та медичним приладам: інсуліновим помпам, кардіомоніторам, електронним стимуляторам серця) з комп'ютерним управлінням і робить можливим їх використання злочинцями для вчинення кібервбивств в дистанційному режимі.

Для атак на жертву кіберагресори використовують:

1. Цілодобове втручання в особисте життя жертви за допомогою використання технічних і програмних засобів.
2. Шпигунські і хакерські програми для злову облікових записів та електронних поштових скриньок, відстеження IP-адреси жертви, з метою контролю за її мережевою активністю та отримання геолокаційних даних про її місцезнаходження і переміщення;

3. Організацію кібератак на інформаційно-комунікаційні пристрої жертви за для нанесення їй матеріальної та моральної шкоди.

4. Відсутність тимчасового і географічного обмеження для кіберпереслідування або кіберцькування.

5. Анонімність і безкарність більшості кіберпереслідувачів.

6. Необмеженість аудиторії спостерігачів за цькуванням.

7. Відсутність контролю в мережі інтернет за розміщенням кіберпереслідувачем фото, відео, аудіо і текстових матеріалів, що ображають, принижують та залякують жертву і неможливість їх нейтралізувати або вилучити з інтернет мережі.

9. Швидкість поширення інформації в кіберпросторі.

10. Цифрові технології та спеціальні програми для обробки візуальної (фото і відео монтаж) і аудіальної (аудиомонтаж) інформації з метою створення контенту, що ображає жертву (колажів або відеороликів та інше).

11. Можливість приєднання до кіберпереслідування жертви інших осіб, як не знайомих між собою, так і не знайомих з жертвою, що об'єдналися в глобальній мережі інтернет виключно заради процесу цькування.

12. Залучення жертви в протизаконну і протиправну діяльність через інтернет за допомогою обману, залякувань і шантажу.

13. Крадіжки ідентичності переслідувачем з метою нанесення образи і шкоди третій особі нібито від особи жертви.

14. Розголошення у віртуальному просторі конфіденційної інформації жертви (інтимних фотографій, листувань приватного характеру, адреси проживання, місця роботи або навчання, фінансового стану).

15. Комунікаційну ізоляцію жертви – видалення її з груп в соціальних мережах і сервісів миттєвих повідомлень, виключення з ігрового співтовариства, блокування доступу до сайтів, внесення жертви в чорний список, ігнорування дзвінків й таке інше.

16. Псевдовіктимізацію – подання кіберпереслідувачем його жертви її мережевим знайомим і оточуючим людям в ролі агресора і підношення себе в

якості жертви. Залучення для доказів «вини жертви» фейкових матеріалів і неправдивої інформації;

17. Контроль поведінки жертви, застосування до неї психологічних маніпуляцій або вчинення на неї психологічного тиску, керування діями жертви через інтернет.

18. Залучення до кіберагресії близьких людей чи членів родини жертви, що посилює для неї психотравмуючу ситуацію.

19. Можливість вчинення кібервбивства за допомогою використання експлоїтів.

20. Перенесення переслідування жертви з кіберпростору в реал (можливість сексуального насильства та фізичного нападу, аж до вбивства).

Наслідки кіберагресії для жертви:

1. Психологічні проблеми: виникнення страхів і фобій, панічних атак; розвиток психологічної нестабільності – невпевненості у собі, замкненості, відчуження, безпорадності; негативна зміна самооцінки; погіршення працездатності, порушення пам'яті та зниження концентрації уваги; підвищення вразливості, уразливості, стомлюваності, тривожності, дратівливості, нервозності, конфліктності; втрата мотивації; зниження самоконтролю; невмотивована агресія; розвиток дистресу та депресії аж до суїцидальної поведінки.

2. Соціальні проблеми: виникнення конфліктів у сім'ї, на місці роботи та навчання; порушення комунікативних зв'язків; вимушена зміна місця проживання через страх переслідування; втрата працездатності; втрата соціального статусу; розлади адаптації та соціальна ізоляція.

3. Проблеми зі здоров'ям: порушення роботи органів і систем організму; загострення хронічних захворювань, розвиток безсоння або постійна сонливість, поява нічних кошмарів; порушення апетиту; зниження імунітету; розвиток психічних розладів, психосоматичних, серцево-судинних та ендокринних захворювань; зміна лібідо, аж до фригідності у жінок і імпотенції у чоловіків.

Кіберпростір позатериторіальний і кіберкультуральний (оскільки у віртуальному просторі відбувається взаємодія і взаємопроникнення різних національних культур, що призводить до виникнення унікального культурного середовища, в якому формуються свої специфічні соціальні норми). Із-за особливостей віртуального середовища, кіберагресори не можуть адекватно оцінювати шкоду, заподіяну ними жертві через кіберпростір. У кіберпросторі, завдяки широким можливостям для комунікативної взаємодії та інтенсивних інформаційних потоків, виникає перевантаження соціальними контактами, що тягне за собою знецінення цих контактів і стирання межі, яка відокремлює образ реальної людини від його віртуального аватара. Таким чином зловмисник сприймає взаємодію з віртуальним співрозмовником не як з особистістю, що належить живій, реальній людині, яка має почуття і емоції, а як з цифровим клоном, що є породженням кіберсередовища, існуючого поза межами реальності.

Вивчення психології кібержертви та кіберагресора неможливо без врахування особливостей віртуального середовища та впливу кіберпростору на психіку людей. Безкарність і легкість вчинення правопорушень у кіберпросторі є провідними у поширенні даного феномену в сучасному суспільстві.

Література

1. Бугайова Н.М. Кримінальний психологічний вплив у злочинах проти особистості в кіберпросторі. / Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: збірник матеріалів конференції. / Київ. ННІ№2 НАВС. – К.: ННІ №2 Національної академії внутрішніх справ, 2017.– 476 с.– С.75-79.